

Модель OSI і мережні протоколи

Еталонна модель OSI

Еталонна модель взаємодії відкритих систем

Виникнення ідеології побудови відкритих систем пов'язується із створенням комп'ютерів серії IBM 360, які дозволяють використовувати одне і те саме системне і прикладне програмне забезпечення на будь-яких комп'ютерах з **IBM — подібною архітектурою**. Такий підхід явився достатньо ефективним і одержав подальший розвиток у створенні персональних комп'ютерів тієї ж фірми. Це зумовило, зокрема, поширення IBM - сумісних комп'ютерів на світовому комп'ютерному ринку.

У рамках мережних технологій **"відкритість"** систем використовується з метою забезпечення можливості підключення до комп'ютерної мережі обладнання різних фірм без додаткової доробки мережного програмного й апаратного забезпечення.

При цьому основною і, мабуть, єдиною умовою є те, щоб засоби підключення також **відповідали** вимогам моделі взаємодії відкритих систем.

Прагнення до максимального упорядкування і спрощення процесів розробки, модернізації і розширення мереж визначило необхідність прийняття стандартів, що регламентують принципи і процедури організації взаємодії абонентів комп'ютерних мереж. Інтенсивні роботи в цьому напрямку ведуться міжнародними організаціями, такими як Міжнародна організація стандартів (ISO), Міжнародний консультативний комітет з телефонії і телеграфії (CCITT), Європейська асоціація виробників комп'ютерів (European Computer Manufactur Asociation — ЕСМА) та ін.

Міжнародною організацією стандартів був спеціально створений Технічний комітет **ТС**, один із підкомітетів якого займається розробкою стандартів для комп'ютерних мереж. В 1983 році створений **стандарт 7498**, що визначив так звану базову еталонну модель взаємодії відкритих систем, так звану "**Еталонну модель OSI**". **OSI** — скорочення від **Open System Interconnection (взаємодія відкритих систем)**. Цей стандарт був прийнятий за основу всіма організаціями, які займаються розробкою стандартів в галузі комп'ютерних мереж.

Цей стандарт визначає:

- поняття й основні терміни, використовувані для побудови відкритих систем;
- можливості і конкретні послуги, які повинна надавати відкрита система;
- логічну структуру відкритих систем; протоколи, що забезпечують функціонування відкритих систем.

При розгляді взаємодії структурних елементів комп'ютерних мереж вводиться поняття **"система"**, під яким мається на увазі **сервер, абонентська** або будь-яка інша **система**, що надає або споживає мережні ресурси. Згідно зі стандартом **7498, відкритою вважається система, що відповідає вимогам еталонної моделі OSI, реалізує стандартний набір послуг та підтримується стандартними протоколами.**

Відкриті системи об'єднуються за допомогою мережі передачі даних у **відкриту комп'ютерну мережу.**

Основним завданням моделі OSI є опис численних функцій, що визначають правила взаємодії відкритих систем. При цьому широко використовується поняття **"процес"**, визначений як динамічний об'єкт, що реалізує цілеспрямований факт обробки інформації.

Прийнято підрозділяти **процеси на прикладні і системні. Прикладний процес** ототожнюється з реалізацією певних процедур, пов'язаних з опрацюванням інформації при вирішенні завдань користувача. Прикладні процеси можуть мати різну природу. Це можуть бути дії оператора за терміналом, програма доступу до бази даних, програма керування технологічним процесом.

Системні ж процеси визначають виконання допоміжних функцій, пов'язаних із **забезпеченням** прикладних процесів.

До системних процесів відносяться: **організація зв'язку між прикладними процесами, керування каналами передачі даних, активізація терміналів тощо**. Процес як будь-який динамічний об'єкт триває в часі і складається з етапів **ініціалізації, виконання і завершення**. При цьому процес може породжуватись користувачем, системою або іншим процесом.

Уведення даних, необхідних процесу і виведення даних здійснюється у формі повідомлень через логічні (*програмно-організовані*) точки, названі *портами*. Розрізняють *вхідні і вихідні порти*.

Проміжок часу, протягом якого взаємодіють процеси, прийнято називати **сеансом обміну**.

Відповідно до **моделі OSI** (або ISO/OSI) (*ISO-скорочена назва Міжнародного інституту стандартів – International Standards Organization*) архітектуру комп'ютерних мереж слід розглядати на різних рівнях (загальне число рівнів до семи). Самий верхній рівень – **прикладний**. На цьому рівні користувач взаємодіє з обчислювальною системою. Самий нижній – **фізичний**. Він забезпечує обмін сигналами між пристроями. Обмін даними в системах зв'язку відбувається шляхом їх переміщення з верхнього рівня на нижній, потім транспортування і, нарешті, зворотним відновленням на комп'ютері клієнта в результаті переміщення з нижнього рівня на верхній.

Для забезпечення необхідної сумісності на кожному із семи можливих рівнів архітектури комп'ютерної мережі діють спеціальні стандарти, що називаються **протоколами**. Вони визначають характер апаратної взаємодії компонентів мережі (апаратні протоколи) і характер взаємодії програм і даних (програмні протоколи). Фізично функції підтримки протоколів використовують апаратні пристрої (інтерфейси) і програмні засоби (програми підтримки протоколів). Програми, що виконують підтримку протоколів, також називають протоколами (або протокольними модулями).

Так, наприклад, якщо два комп'ютери з'єднані між собою прямим з'єднанням (тільки через кабель), то на нижньому (тобто – фізичному) рівні протокол їх взаємодії визначають конкретні **пристрої фізичного порта** (паралельного або послідовного) та механічні компоненти (**роз'єми, кабель**). На більш високому рівні взаємодію між комп'ютерами визначають програмні засоби, що управляють передачею даних через порти. Для стандартних портів вони знаходяться в базовій системі введення-виведення (BIOS). На самому високому рівні протокол взаємодії забезпечують додатки операційних систем.

Така взаємодія аналогічна схемі посилення листа одним директором фірми іншому. Наприклад,

- Директор деякої фірми пише листа редактору газети. Директор пише лист на своєму фірмовому бланку й віддає цей лист секретареві.
- Секретар запечатує лист у конверт, підписує конверт, наклеює марку й відносить на пошту.
- Пошта доставляє лист до відповідного поштового відділення. Це відділення зв'язку безпосередньо доставляє лист одержувачеві – секретареві редактора газети.
- Секретар розкриває конверт й, за потреби, подає редактору.

Жодна з ланок ланцюга не може бути пропущена, інакше ланцюг розірветься: якщо відсутній, наприклад, секретар, то листок з текстом директора так і буде лежати на столі у секретаря.

Тут ми бачимо, як інформація (аркуш паперу з текстом) передається з верхнього рівня вниз, проходячи безліч необхідних щабелів – **стадій обробки**. Обростає службовою інформацією (пакет, адреса на конверті, поштовий індекс; контейнер з кореспонденцією; поштовий вагон, станція призначення поштового вагона і т. ін.), змінюється на кожній стадії обробки й поступово доходить до найнижчого рівня – рівня поштового транспорту (автомобільного, залізничного, повітряного і т.п.), яким реально перевозиться в пункт призначення.

У пункті призначення відбувається зворотний процес: розкривається контейнер і витягується кореспонденція, зчитується адреса на конверті й листоноша несе його адресатові (секретареві), що відновлює інформацію в первісному вигляді, – дістає лист із конверта, читає його й визначає терміновість, важливість і залежно від цього передає інформацію вище.

Аналогічні зв'язки й процеси мають місце і в *еталонній моделі ISO OSI*. Фізичний зв'язок *реально* має місце тільки на найнижчому рівні. Горизонтальні зв'язки між всіма іншими рівнями є *віртуальними*, реально вони здійснюються передачею інформації спочатку вниз, послідовно до самого нижнього рівня, де відбувається реальна передача, а потім, на іншому кінці, зворотна передача нагору послідовно до відповідного рівня.

Модель ISO OSI пропонує дуже жорстоку стандартизацію вертикальних міжрівневих взаємодій. Така стандартизація гарантує сумісність продуктів, що працюють за стандартом якого-небудь рівня, із продуктами, що працюють за стандартами сусідніх рівнів, навіть у тому випадку, якщо вони випущені різними виробниками.

Сім рівнів моделі OSI

- Модель OSI розділяє різні процеси, що відбуваються під час сеансу зв'язку, на сім функціональних рівнів.
- Рівні 1 —3 забезпечують фізичний доступ до мережі, а рівні 4—7 призначені для підтримки логічного з'єднання.

Назви рівнів моделі OSI	Номер рівня
Прикладний рівень	7
Рівень представлення даних	6
Сеансовий рівень	5
Транспортний рівень	4
Мережний рівень	3
Канальний рівень	2
Фізичний рівень	1

Виконаємо короткий огляд рівнів:

Рівень 0 (*Physical media*) пов'язаний з фізичним середовищем – передавачем сигналу – і насправді не включається в цю схему, але досить корисний для розуміння. Цей почесний рівень представляє посередників, що з'єднують кінцеві пристрої: кабелі, радіолінії і т.д.

Кабелі можуть бути:

екрановані й неекрановані кручені пари;

коаксіальні, на основі оптичних волокон і т.д.

Оскільки цей рівень не включено до схеми, він нічого й не описує, тільки вказує на середовище.

- **Рівень 1** (*Physical protocol*) – фізичний.
Включає фізичні аспекти передачі двійкової інформації по лінії зв'язку. Детально описує, наприклад, напругу, частоти, природу середовища, що передає дані. Цьому рівню ставиться в обов'язок підтримка зв'язку та прийняття-передача бітового потоку.
Безпомилковість бажана, але не потрібна.

Рівень 2 (*DataLink protocol*) – каналний. Забезпечує безпомилкову передачу блоків даних (називаних *кадрами*, фреймами (*frame*), або датаграмами) через перший рівень, який при передачі може спотворювати дані. Цей рівень повинен:

- визначати початок і закінчення *датаграми* в бітовому потоці;
- формувати з даних, переданих фізичним рівнем, *кадри* або послідовності;
- включати процедуру перевірки наявності помилок й їх виправлення.

Цей рівень (і тільки він) оперує такими елементами, як бітові послідовності, методи кодування, маркери.

Отже, каналний рівень:

- відповідає **за правильну передачу даних (пакетів)** на ділянках між безпосередньо зв'язаними елементами мережі;
- **забезпечує керування доступом** до середовища передачі даних.

За складністю каналний рівень поділяють на 2 підрівні:

- *Керування логічним зв'язком чи каналом* (LLC – Logical Link Control), який посилає й одержує повідомлення з даними;
- *Керування доступом до середовища* (MAC – Medium Access Control), який керує доступом до мережі (з передаванням маркера в мережах *Token Ring* або розпізнаванням конфліктів (зіткнень передач) у мережах *Ethernet*).

Рівень 3 (Network protocol) – мережний. Основними функціями програмного забезпечення на цьому рівні є:

- вибірка інформації із джерела;
- перетворення інформації в пакети;
- правильна передача інформації в пункт призначення;
- обробка адрес і маршрутизація.

Цей рівень користується можливостями, які надаються йому каналним рівнем, для забезпечення зв'язку двох будь-яких точок у мережі. Він здійснює проведення повідомлень мережею, яка може мати багато ліній зв'язку, або безліччу мереж, які спільно працюють, що вимагає *маршрутизації*, тобто визначення шляху, яким варто пересилати дані. *Маршрутизація* виконується на цьому самому рівні.

Є два різних способи роботи мережевого рівня. Перший – це метод **віртуальних каналів**. Він полягає у тому, що канал зв'язку встановлюється при виклику (початку *сеансу* (*session*) зв'язку), по каналу передається інформація, і по закінченні передачі канал закривається (знищується). Передача *пакетів* відбувається зі збереженням вихідної послідовності, навіть якщо *пакети* пересилаються різними фізичними *маршрутами*, тобто *віртуальний канал* динамічно перенаправляється. При цьому пакети даних не включають адреси пункту призначення, тому що він визначається під час установавлення зв'язку.

Другий – метод **датаграм**. *Датаграми* – незалежні порції інформації, які містять усю необхідну для їх пересилання інформацію.

У той час як перший метод правильно доставляє *пакети* в пункт призначення, другий метод потребує від наступного рівня роботи над помилками й перевірки доставки потрібному адресатові.

Рівень 4 (*Transport protocol*) – транспортний. Завершує організацію передачі даних. Контролює на наскрізній основі потік даних, що проходить по *маршруту*, який був визначений мережним рівнем, а саме контролює:

- правильність передачі блоків даних;
- правильність доставки в потрібний пункт призначення;
- комплектність, схоронність і порядок проходження даних;
- збирає інформацію із блоків у її колишній вигляд або ж оперує з *датаграмами*, тобто очікує відгуку-підтвердження прийняття з пункту призначення, перевіряє правильність доставки й адресації, повторює посилання *датаграми*, якщо не надійшов відгук.

Цей рівень повинен включати **розвинену** та **надійну схему адресації** для забезпечення зв'язку через безліч мереж і шлюзів. Інакше кажучи, завданням даного рівня є “довести до розуму” передачу інформації з будь-якої точки мережі в будь-яку.

Основною задачею цього рівня є підтримка цілісності даних.

Іншими словами, стараннями саме цього рівня дані між локальними комп'ютерами повинні передаватися надійно і вчасно.

У залежності від умов транспортний рівень встановлює одне або кілька мережних з'єднань.

На цьому рівні також приймається рішення про тип установлюваного з'єднання.

Двома основними транспортними протоколами є TCP (Transmission Control Protocol) і UDP (User Datagram Protocol).

Рівень 5 (Session protocol) – сеансовий.

Координує взаємодію користувачів, що з'єднуються:

- установлює їхній зв'язок;
- оперує ним;
- відновлює аварійно перервані сеанси.

Цей рівень відповідальний за картографію мережі – він перетворює регіональні (DNS – доменні) комп'ютерні імена в числові адреси, і навпаки. Він координує не комп'ютери та пристрої, а процеси в мережі, підтримує їх взаємодію – керує *сеансами* зв'язку між процесами прикладного рівня.

Рівень 6 (*Presentation protocol*) – рівень подання даних. Цей рівень має справу із синтаксисом і семантикою інформації, яка передається, тобто тут установлюється взаєморозуміння двох з'єднаних комп'ютерів щодо того, як вони уявляють собі і розуміють передану інформацію. Тут вирішуються, наприклад, такі завдання, як :

- перекодування текстової інформації й зображень;
- стискання і розпаковування;
- підтримка мережесих файлових систем (*NFS*), абстрактних структур даних і т. ін.

Далеко не всі комп'ютерні системи використовують одна і ту саму схему кодування даних, тому на рівень представлення даних покладені обов'язки по перетворенню між несумісними схемами кодування даних, наприклад, ASCII (American Standard Code for Information Interchange — американський стандартний код обміну інформацією) і EBCDIC (Extended Binary Coded Decimal Interchange Code — розширений двійковий код обміну інформацією).

Рівень представлення даних також використовується для узгодження різних числових форматів, а також для виконання задач шифрування і розшифровки.

Самим верхнім в ієрархії еталонної моделі OSI є **прикладний рівень** (application layer). Незважаючи на свою англійську назву (application — англ. "додаток"), область дії цього рівня не поширюється на додатки користувача. Замість цього він надає інтерфейс між додатками і мережними протоколами.

Прикладний рівень надає користувачеві можливість доступу до інформації в мережі шляхом використання протоколу. Для користувача цей рівень є головним інтерфейсом взаємодії з мережею. Як приклад можна привести протокол передачі файлів (FTP), протокол обміну повідомленнями по електронній пошті (SMTP).

Прикладний рівень можна умовно назвати ініціатором сеансу з'єднання. Наприклад, клієнт електронної пошти може згенерувати запит на одержання нових повідомлень від поштового сервера. У такому випадку клієнтський додаток автоматично генерує запит до відповідного протоколу сьомого рівня і встановлює з'єднання з метою витягування необхідних файлів.